

Historijski arhiv, Dubrovnik. — ⁴ Spisi Ravnateljstva zemaljske bolnice u Dubrovniku, akt Ministarstva narodnog zdravlja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Higijensko odeljenje, br. 9327, 1924, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ⁵ Spisi Ravnateljstva zemaljske bolnice u Dubrovniku, br. 820/10. 5. 1897, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ⁶ Bollettino Provinciale delle leggi e delle ordinanze per il Regno di Dalmazia, Puntata XXI, 1897, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ⁷ Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, br. 156/20. 6. 1924., Historijski arhiv, Dubrovnik. — ⁸ *Grmek M. D.*: Uvod u medicinu, Medicinska knjiga Beograd—Zagreb, II, 16, 1971. — ⁹ *Gavrilović V.*: Prve Srпкиnje doktori medicine — dr Draga Ljočić (1855—1926) i dr Marija Prita (1866—1954), Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae, VII, 1—2, 65, 1967. — ¹⁰ *Stanojević Vl.*: Likovi i dela istaknutih lekara od osnivanja Srpskog lekarskog društva do danas, Spomenica povodom 100-godišnjice SLD, 226, 1972. — ¹¹ Universitas Carolina Pragensis, promotor rite constitutus in dominam clarissimam KATICA SUPE oriundam e Sibenik in Regno SHS., postquam examinibus legitimis laudabilem cum doctrinam tum facultatem artis medicae pobavit DOCTORIS UNIVERSAE MEDICINAE... Praegae de septimo Secimo m. Martii 1923. — ¹² Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice, akt Ministarstva narodnog zdravlja i socijalne politike, br. 55043. 1926, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹³ Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, br. 1/2, I, 1926. Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹⁴ Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, br. 54/20. I 1927. Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹⁵ Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, akt Insp. Ministarstva Narodnog zdravlja i soc. pol. u Splitu, br. 8916, 1926, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹⁶ Spisi Ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, akt. br. 43043/3. XII. 1926, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹⁷ Spisi ravnateljstva pokrajinske bolnice u Dubrovniku, akt. br. 413/1926, Historijski arhiv, Dubrovnik. — ¹⁸ Domovni protokol srpske pravoslavne crkvene opštine u Dubrovniku, knjiga IV, str. 7, Dubrovnik, 1898. — ¹⁹ Q.F.F.F.Q.S. in Universitate litterarum Graecensi promotor rite constitutus in feminam clarissimam MILENAM BUBALO natam in Dubrovnik in Regno Serborum, Croatorum, Slovenorum, postquam examinibus legitimis cum doctrinam tum facultatem artis medicae, probavit DOCTORIS UNIVERSAE MEDICINAE NOMEN — die vicesimo sexto mensis juni MCMXXVI. — ²⁰ *Gavrilović V.*: Dr Milena Bubalo-Zivojnović (1898—1970), SA, 91, 1, 131, 1970. — ²¹ Porodična arhiva dr Milene Bubalo, Dubrovnik, 1967. — ²² Spisi Uprave Kraljevske banovinske bolnice Zetske banovine Dubrovnik, 8640/8. XII. 1932., Historijski arhiv, Dubrovnik. — ²³ Porodična arhiva dr Katice Supe, Dubrovnik, 1967.

THE HOSPITAL IN DUBROVNIK WITH REGARD TO THE FIRST LADY DOCTORS

Vera GAVRILOVIĆ

The state hospital "Domus Christi" was established in Dubrovnik on March 17th, 1540 by decision of the Great Council of Dubrovnik's Republic, and regulations on its work were issued, too.

The paper describes the development of this lasting more centuries hospital, from medieval to its gradual turn into the modern one.

Further, the author wrote on the first lady doctors appearing relatively late in hospital in Dubrovnik: Dr. Katica Supe from Sibenik who had studied medicine in Prague in 1923; she had her specialization in ophthalmology in Novi Sad, then she moved to Dubrovnik and established the ophthalmological service in 1926. Then, there was Dr. Milena Bubalo from Dubrovnik, who had studied medicine in Gratz, in 1926; she spent her internship in her native town, and the specialization in ophthalmology she started in Gratz by Prof. Dr. Salzman, but she finished it in Belgrade. She had established the ophthalmological service for the territory of Boka Kotorska. Their pioneer contribution to the development of ophthalmological service on these territories is important in the history of health culture of Yugoslav peoples.

* I ovoga puta toplo zahvaljujem porodicama dr Katice Supe i dr Milene Bubalo-profesoru Kseniji Bubalo, dr Svetozaru Zivojnoviću i Danici Kisić, kustosu Pomorskog muzeja u Dubrovniku, koji su mi stavili na raspolaganje diplome i fotografije.

USPOSTAVLJANJE VEZE SA SAVEZNICIMA, PRVE POŠILJKE SANITETSKOG MATERIJALA ZA NOV I POJ I DOLAZAK SAVEZNIČKE SANITETSKE MISIJE

Eliezer KATAN

Permanentan problem oskudice u sanitetskom materijalu u toku narodno-oslobodilačkog rata nalagao je sanitetskoj službi da stalno traži nove mogućnosti za njegovo nabavljanje. Jedna od tih mogućnosti bilo je i traženje pomoći od saveznika.

Naše vojno-političko rukovodstvo je 1942. i 1943. godine u više navrata, preko postojeće veze s Moskvom, tražilo od Sovjetskog Saveza da nam pošalju sanitetski materijal. Zašto u to vreme pomoć nije stizala, objašnjava depeša Kominterne upućena Vrhovnom štabu 11. II 1943. godine: „... da su preduzete mere za upućivanje pomoći NOP-u, ali da se to sada ne može rešiti iz tehničkih razloga“ (1).

Prvi dokument koji govori o traženju pomoći od zapadnih saveznika je depeša druga Tita upućena 16. maja 1943. godine Glavnom štabu Hrvatske, u kojoj se nalaže da se od Savezničke komande za Srednji istok traži sanitetski materijal (zavoji, serum protiv pjegavca i trbušnog tifusa, aparat za transfuziju krvi, serum protiv tetanusa i dr.) (2).

Šta je prethodilo ovom prvom traženju pomoći odnosno kako je došlo do uspostavljanja veze sa saveznicima, može se saznati iz nekih podataka koje nalazimo u sačuvanoj dokumentaciji ili navodima aktera događaja.

Profesor Bill F. W. Deakin (Dikin), šef prve vojne misije Velike Britanije pri VŠ, piše da je s prvim predlogom o mogućnosti davanja podrške otporu u Jugoslaviji u dve odvojene sfere (misli se na Dražu Mihajlovića i na partizane) istupio pukovnik Bailey (Beili) februara 1943. godine koji je decembra 1942. godine bio poslat u štab Draže kao šef vojne misije. Taj predlog je britansko Ministarstvo spoljnih poslova usvojilo i marta 1943. godine dalo direktive u tom smislu. Posle detaljnih priprema usledio je pokušaj uspostavljanja kontakta s partizanima „u slepo“ na taj način što su u noći 20/21. aprila 1943. godine spuštene dve grupe padobranaca (diverzanti) na 2 različite tačke (3). Jedna od njih spustila se nedaleko od Brinja u Lici u blizini Glavnog štaba Hrvatske, preko koje je kasnije tekao dalji kontakt. Dve noći kasnije na Krbavskom polju spustila se i prva grupa savezničkih posmatrača.

Nakon uspostavljanja neposredne veze savezničkih posmatrača i Glavnog štaba Hrvatske, usledio je 12. maja zvaničan poziv Vrhovnog štaba Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Sredozemlje za slanje vojne misije, što je 19. maja i prihvaćeno. U međuvremenu usledilo je s naše strane

traženje pomoći u sanitetskom materijalu (napred navedena depeša od 16. V), kao i dolazak nove grupe posmatrača pri GŠ Hrvatske pod vođstvom majora Jonesa (Džonsa). Preko ove grupe došlo je obavještenje da će se kod Vrhovnog štaba 24. maja spustiti vojna misija Velike Britanije sa oko 1.500 kg sanitetskog materijala, pa su tražene tačne koordinate i azimut pravca mesta gde će se obaviti spuštanje (Ist. arh. JNA reg. br. 18-1, k. 6-I). Glavni štab Hrvatske dobio je 24. maja od VŠ sledeću depešu: „Čekamo Engleze i materijal 25. V noću u Njegovu Polju, gdje oni traže” (4).

Zbog objektivnih okolnosti vojna misija spustila se dva dana kasnije na određeno mesto, ali bez materijala. Razloge za to zakašnjenje vidimo iz pisanja profesora Dikina: „Britanska je grupa pošla jednim bombarderom tipa „Halifax” na svoju misiju u sumrak 25. maja, kao što je planirano, no upala je u teško naelektrisanu oluju koja je bacila avion s njegove rute u širokom potezu iznad Albanije i Grčke, pa je bila prinuđena da se vrati u svoju afričku bazu. Pri drugom pokušaju u noći 27/28 maja grupa je bačena padobranima na određeno mesto” (3).

Dolaskom vojne misije omogućeno je da se pomoć traži neposredno. Teška vojna situacija (početak 5. neprijateljske ofanzive) nalagala je da se u tom momentu traži samo najnužnije, te u vezi s tim šef Sanitetskog odseka u izveštaju VŠ od 1. juna 1943. godine predlaže da se od sanitetskog materijala zatraži u prvi čas samo zavojni materijal (5). Sutradan, 2. juna, u opširnijem izveštaju, šef SOVŠ-a detaljnije govori o potrebama sanitetskog materijala i daje spiskove razvrstane u 3 grupe na osnovu prioriteta: „Treba, po mišljenju Sanitetskog odseka, tražiti od saveznika da se avionskim putem pošalju niže navedeni sanitetski materijali, lijekovi, lijekovita dijetalna hrana i higijenske potrepštine. Naše traženje sanitetskog materijala daleko ne zadovoljava sadašnje potrebe, a pogotovu potrebe naše vojske u najbližoj budućnosti. No mi smo uzeli u obzir poteškoće koje imaju avioni prigodom prevoza i spuštanja tog materijala. Radi toga smo tražili samo najpotrebnije, a po hitnosti razdijelili naše traženje u tri skupine” (6).

Uslovi za prihvatanje bilo kakve pošiljke bili su u to vreme zaista nemogući. U kakvoj se situaciji našla tada i vojna misija, najbolje se vidi iz pisanja profesora Dikina:

„Dva britanska radista su, u neregularnim vremenskim razmacima, jedva uspela da se povežu sa svojom bazom u Kairu (jedna olovkom pisana beleška glasi: — 8. juna. Veza nije moguća. Napadi iz vazduha celi dan, a marš celu noć —) ... O tim porukama sačuvane su samo beleške. Kapetan Stuart je poginuo od bombe blizu Krekova, 9. juna, nekoliko metara dalje od mesta gde su ranjeni Tito i drugi komandant britanske misije (Dikin, prim. autora). Jedan od britanskih radista je olovkom zabeležio u dnevnik: 10. juna: Prošli smo kroz nemačke linije noću, oko 1 kilometar na jednoj strani a 500 jardi na drugoj. Krug se zatvorio samo 15 minuta nakon što smo mi prošli. — Takav je jedini sačuvani opis proboja iz okruženja ... Neposredne reakcije britanske misije na iskustva koja je ona stekla sa svojim jugoslovenskim drugovima u vojnim akcijama tih dana bile su praktičke i tehničke prirode: hitna pomoć u sanitetskom materijalu i hrani jednom iscrpljenom, ali nepobedom savezniku ...”³.

Da se stvarno tada težilo tome, vidi se iz navoda u knjizi „Nepokorena zemlja” od Mladena Ivekovića koji na str. 203 piše:

„U razgovoru mi je kapetan Dikin rekao da je spremljen jedan vagon sanitetskog materijala, koji će se prebacivati ovamo odmah, čim budu priređeni podesni tereni i čim to VŠ zatraži. Čim se dočepamo dubljih obronaka Romanije (na prvim se obroncima već nalazimo), stići će prve avionske pošiljke od Saveznika. Kapetan Dikin mi reče, da će prva pošiljka biti medikamenti i sanitetski materijal.”

Nekoliko dana kasnije, tačnije 29. juna 1943. g. (kako to stoji u dnevniku radio-depeša britanske misije), isporučena je prva pošiljka sanitetskog materijala na području s. Brateljevići (u blizini Kladnja) (3). U našim izvornim dokumentima zabeležen je datum „30. juni” za ovu pošiljku na osnovu sačuvanog naređenja Vrhovnog štaba 1. proleterskoj diviziji od 1. jula 1943: „Dobili smo juče od Engleza veliki sanitetski materijal. Pošaljite konje u Kladanj za prenos i doktora da primi materijal za vas. Dajte mu jaku pratnju. Četničke bande vrlo drske” (7). — Oba ova podatka potvrđuju se u zaključku da je prva pošiljka sanitetskog materijala spuštena u noći 29/30. juna.

Iza ove, usledile su nove pošiljke. O tome je zapisao Mladen Iveković: „13. juli 1943. — Palo je dvanaest padobrana sa raznim materijalom spremnjenim u limenu burad. Bilo je tu sanitetskog materijala” (Nepokorena zemlja, strana 207) i Dedijer: „Petak, 16. juli 1943. — Sedma hrvatska divizija poslala je borce da prikupljaju i osiguravaju materijal. Sanitetskog materijala vrlo malo” (Dnevnik str. 511). Ove zabeleške odnose se, izgleda, na pošiljku od 12. jula za koju je u dnevniku radio-depeša britanske misije zapisano da je bila pošiljka oružja, pa je zato i bilo malo sanitetskog materijala. Međutim, u tom dnevniku, pod datumom „19. jula”, zapisana je nova pošiljka, i to sanitetskog materijala bačenog u s. Drapnici (3).

U cilju upoznavanja saveznika sa stvarnim potrebama sanitetske službe i ubrzanja slanja pomoći, šef SOVŠ-a je za britansku misiju u toku jula 1943. napisao referat u kome između ostalog stoji:

„... Tek u toku rata mi smo se snabdevali zavojnim materijalom osvojenim krvlju naših boraca... I pored široke akcije na sakupljanju sanitetskog materijala koju neprekidno vode rodoljubi po svim okupiranim mestima Jugoslavije mi trpimo od nestašice sanitetskog materijala. Radi ilustracije kolika je oskudica u zavojima navodimo našu praksu da upotrebljene zavoje i gazu peremo, sterilišemo i ponovo stavljamo na ranu. U našim radionicama uspeali smo da priredimo i „prve (individualne) zavoje”, ali zbog nedostatka platna ova proizvodnja ne može zadovoljiti potrebe. Treba znati da u čitavoj zemlji nema više lekova jer je okupator sve opljačkao i potrošio. Čak i u gradovima koje oslobađamo iz okupatorskih ruku ne nalazimo danas gotovo ništa. Najveću potrebu imamo za zavojnim materijalom, profilaktičkim vakcinama i visoko valentnim hranljivim sastojcima (šećer, dvopek i pirinač)”⁸.

Svakako da je ovaj veran prikaz stanja imao za rezultat redovniju i izdašniju pomoć.

Kao najznačajniji moment iz tog perioda svakako je dolazak predstavnika britanskog saniteta. U dnevniku radio-depeša britanske misije stoji zapisano: „12. avgusta — Petrovo Polje (blizu Travnika) — ... Sanitetski major Jan Mackenzie (Mekenzi) spustio se padobranom kao hirurk, sa opremom za pomoć bolnicama” (3). — Dr Mekenzi bio je član britanske vojne misije i neposredno je saradivao sa Sanitetskim odeljenjem Vrhovnog štaba. O toj saradnji i njenim rezultatima potreban je poseban osvrt, no to je van okvira ove teme.

Sigurno je da su ovi događaji bili od velike važnosti za sanitetsku službu NOV i POJ, jer su predstavljali konačni raskid dotadašnje izolacije. To je stvorilo mogućnost da se vrlo brzo ostvari mnogo izdašnija materijalna i stručna pomoć saveznika i stvore uslovi za još uspješnije rešavanje sve mnogobrojnih problema sanitetskog obezbeđenja NOV i POJ.

Literatura

¹ Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, Vojnoistorijski institut, str. 418; 1964. — ² Zbornik dokumenata: podataka u NOR, Beograd, Vojnoistorijski institut JNA, Tom II, knj. 9, str. 260, 1960. — ³ Zbornik radova „Neretva—Sutjeska 1943”, Beograd, Vojnoistorijski institut, str. 184—195; 1969. — ⁴ Zbornik dokumenata i podataka u NOR, Beograd, Vojnoistorijski institut JNA, tom II, knj. 2, str. 293, 1954. — ^{5 6 8} Zbornik dok. sanitetske službe u NOR, Beograd, Sanitetska uprava JNA, knjiga 1, str. 171, 172, 186; 1952. — ⁷ Zbor. dok. i podat. o NOR, Beograd, Vojnoistorijski institut JNA, tom II, knjiga 10, str. 11; 1960.

ESTABLISHMENT OF THE LIAISON WITH THE ALLIES, THE FIRST MEDICAL SUPPLIES SENT TO THE YUGOSLAV PEOPLE'S LIBERATION ARMY AND COMING OF THE ALLIED MEDICAL MISSION

Eliezer KATAN

The permanent problem of shortage in medical supplies during the People's Liberation War has imposed the task to the Medical Service to search permanently for new possibilities for its realization. One of these possibilities is applying for help from the Allies.

The first document in which is mentioned the apply for medical supplies from the Western Allies is the Cable of the comrade Tito sent on May 16 1943 to the Headquarter of Croatia.

What had preceded to this first apply for medical supplies, that is, in which way this contact with the Allies was established could be found in the preserved documentations or citations of the participants in these events. This paper is dealing with these data in detail.

MEDICINSKA LEGISLATIVA MOJSIJEVIH PROPISA

Slobodan ARSENIJEVIĆ

Usred beskrajnog potopa nevolja Avramovih potomaka velikog faraonovog carstva rodio se, po tradiciji, 7. adara (mesec februar mart) 2377. godine od stvaranja sveta, Mojsije, jedan od najznačajnijih ljudi svoga vremena. Velikani, obično oni istinski, rađaju se, po pravilu, među velikim narodima; Mojsije, izdanak jednog malog naroda, predstavlja izuzetak od pravila. Njegova pojava u kulturnoj istoriji sveta, kada je bilo uništeno gotovo sve što se moglo nazvati hebrejskom građevinom, satrvenom duhovnom provenijencijom judaizma, gotovo je jedinstvena. Nije, stoga, čudno ako za same Jevreje gorostasna figura ovog oslobodioca, velikog poroka, vođe i mudrog zakonodavca čini centralnu ličnost u beskrajnoj povorci opskurnih likova Starog zaveta. Prastara tradicija zemlje, jedne od kulevki najstarijih svetskih civilizacija, izgradila je mit o svome vođi, gde je teško razlikovati istorijske činjenice od legendi. Ali, to su istorijske tendencije svih naroda, jer vole herojske biografije, te traže uzvišenije heroje u prošlosti. Takve biografije, smatra se, proširuju društveni vidik, jačaju i uzdižu duhove. I pre Plutarhových dana, legende su postale potreba za svaki naraštaj što pristiže i za svaku novu omladinu. Ali u političkom pogledu kriju one u sebi opasnost lažnog shvatanja istorije: kao da su to i u svako drugo vreme stvarno sudbinu sveta opredeljivale istinske vođe. Nema sumnje, međutim, da jedna herojska priroda samim svojim postojanjem u toku čitavih decenija i vekova vlada duhovnim životom, ali ipak samo duhovnim.

Teško je danas, iz ove perspektive, procenjivati značaj Mojsijeve egzistencije. No, jedno je, svakako, pouzdano: na ogromnom prostoru između Eufrata i Nila, među antičkim državama Vavilonije i Egipta, u zbivanjima mlađe bronzane epohe, Mojsije, bez sumnje, nikako nije beznačajni statista burne istorijske prekretnice svoga naroda; on je čovek koji je vodio mase, koji je u psihološkom dvoboju konačno pobedio jednog faraona, i ne samo njega. Da li je uvek našao i malo ljubavi u savremenika i pravedne ocene svojih potomaka, faktičko je pitanje. Ali, neosporno je — moramo priznati — da je bio i ostao nosilac naslovne uloge u nacionalnoj drami svoga vremenskog razdoblja.